

A népfrontgondolat az amerikai magyar emigráció sajtójában (1919–1945)

„Nem lehet közömbösnek lenni, Őrült szadista gyilkosok garázdálkodnak, le kell fogni valamennyit. . . védekezni kell. »Lenni vagy nem lenni« — soha ilyen aktuális ez a hamleti töprengés nem volt. . . Milliók véreznek értünk. . .” — írta a háború utolsó esztendejében Vértes Marcell az 1919 után emigrált világhírű festőművész a New-York-i *Az Ember* című lapban. „Nem lehet közömbösnek lenni”, ez a szárazon hangzó, egyszerű kijelentő mondat erkölcsi parancsot jelentett mindazok számára, akik az ellenforradalom uralomra jutása után azért hagyták el a hazát, hogy a határokon túl tovább küzdhessenek a haladásért. Ezek az erők később természetesen kapcsolódtak be a fasizmus és a háború elleni világméretű küzdelembe. A Magyarországon üldözött költők, a halott Ady Endre, a perbe fogott József Attila verseit idézték az emigránsok, az ő szavaikkal őrizték a másik Magyarországot. Kanadában Hollós Korvin Lajos *Az elveszett haza* című költeménye szólt a közös érzésről:

. . . szívdobbanásod: szörnyű gong, / puszták ősi szava / s az ősi, ősi, ősi gond: / hol, merre a haza?

Már a Tanácsköztársaság leverése után lépéseket tettek a közös küzdelmet elősegítő egység létrehozására az emigránsok legjobbjai. Amerikában az első kísérlet az ott élő magyarok politikai alapon történő tömörítésére a Liga a Horthyzmus ellen nevű szervezet volt, élén Gellért Hugóval, a politikai harcot nyíltan vállaló művésszel, aki vallotta, hogy „a ma alkotó embere a jövő teljes emberének az előfutárja” és Bálint Imrével, az amerikai magyar emigráció jelentős tehetségű írójával. Ez a liga az amerikai antifasiszta szövetség — Antifascist Federation — tagegyesületeként működött, majd a harmincas évek elején beleolvadt az amerikai háborúellenes szövetségbe — League Against War and Fascism —, de nem sikerült széles tömegkapcsolatokat kiépítenie. A liga egységtörekvéseinek folytatója, az 1931-ben alapított Kultúrsvettség a marxizmussal szimpatizáló csoport kezdeményezésére jött létre, és *Kultúrharc* című folyóirata ablaknyitást jelentett a világra.

Az amerikai magyar lapokban már a hitleri uralomátvétel előtt erőteljesen hangot kapott a fasizmus felismerése és az ellene való harc sürgetése. A *Kultúrharc* 1932 tavaszán Hitler-hisztéria címmel közölt cikket, 1933-ban egymást követték a hasonló szellemű írások. Az 1933. novemberi szám közölte Henri Barbusse felszólalását a fasizmus elleni kongresszuson. 1934 februárjában a Reichstag-perről, márciusban a hitlerizmus elleni mozgalomról, októberben a Háború-Ellenes Liga kongresszusáról számolt be a folyóirat.

Ez a tematika tölti be a többi magyar lap oldalait is. A Kommunisták Argentinai Pártjának *Proletár* című, 1926 decemberében indult havi orgánuma 1933. január 28-án Hábóru ellenes egységfrontot! című felhívásban közli a csatlakozást a Montevideoi Hábóru Ellenés Kongresszushoz. Az október 26-i számban közölték A Magyarajkú Munkások Országos Szövetségének felhívását az argentinai fasizmus ellen. „Védjük meg a Szovjetuniót!” — írta a *Proletár* 1934 augusztusában.

A Los Angeles — San Franciscó-ban hetenként megjelenő *Nyugat* már 1930-as számaiban felveti a világ békéjét fenyegető fasizta veszély jelenségeit.

A kanadai magyar kommunisták lapja ugyancsak az elsők között figyelmeztetett e veszélyre a kontinensen. Cikkeivel nap mint nap harcra hívott. 1933. június 15-én közölte Károlyi Mihály írását: *Miért megyünk a párizsi kongresszusra?* — s beszámolt az európai antifasizta kongresszusról, melyen 80 német küldött volt jelen. A lap 1934-es évfolyamát szintén áthatja a fasizta veszélyre történő figyelmeztetés. Február 15-én Egységfrontba a fasizmus ellen címmel közölt felhívást, majd egymást követték az adatokra támaszkodó, világosan érvelő Hitler-ellenes írások.

E lapoknak csak vázlatos áttekintése is képet nyújt arról, hogy a népfrontgondolat már jóval a Komintern VII. kongresszusa előtt érlelődött az emigrációban. Érthető ez, hiszen a magyar emigránsok a fehérterror elől kényszerültek a hontalanságba, s mivel a hazai progresszióval a szoros kapcsolatot szinte az első pillanattól kezdve — bár nem kis áldozatok árán — sikerült megőrizniök, sok mindent tudtak az ellenforradalom terrorakcióiról. Ezek az akciók, módszereiket tekintve elődjei voltak a hitleri népirtásnak. Károlyi Mihály és az emigrált politikusok, írók, művészek egész tevékenységüket a hazai fehérterror hitelesen dokumentált bemutatásának szentelték, hogy az egész világ elé tárják, mi történik Magyarországon. S Mussolini, illetve Hitler feltűnésétől kezdve a hazai ellenforradalom elleni küzdelmet összekötötték a fasizmus elleni nemzetközi harccal.

Ennek első írásos dokumentuma, az 1934 nyarán Baselban kiadott *Barnakönyv*, amely a németországi borzalmakat dokumentumokkal tanúsította. Szövegét Károlyi Mihályné, Andrássy Katinka csempészte ki Németországból. A könyv hamarosan magyar nyelven is megjelent. A *Barnakönyv* Hitler-Németországról és a lipcei perről című bratislavai kiadást Balogh Edgár szerkesztette, előszót Fábry Zoltán írt hozzá; Magyarországon azonnal az elkobzott kiadványok listájára került. 1934 decemberében e könyv Nagyváradon bővített kiadásban jelent meg, melyet — a korabeli szöveg szerint — „angol, francia, holland és amerikai antifasizsták hívtak életre, akiket a Hitler-fasizmus áldozataiért küzdő nemzetközi bizottság, élén Einstein professzorral és Lord Marley-vel — segített ebben”.

Az események sürgették a világ progresszív erőinek határozott színre lépését. Szóke István, a Kanadai Magyar Munkás szerkesztője, a Kanadai Kommunista Párt Központi Vezetőségének tagja 1935. április 26-i Egységet! Egységet! és Egységet! című felhívásában mozgósította az ottani magyarokat:

„... Az örökös rablástól és előre kiszámított gyilkolástól modern vadállattá »civilizálódott« elnyomók hitleri őrzöngése nem ismer más megoldást, mint egy roppant világégés rendezését. Itt leplezve, szocializmust zsolozsmázva, ott nyíltan, meleg vértől párolgó kezekkel építgetik az iszonyú játékhoz a díszleteket... A borzalmas tragédia megjátszását csak egyetlenegy tény képes megghiúsítani: minden dolgozó faji, nemzetiségi és vallás-különbség nélküli egységfrontja...”

A lap július 2-i számában ugyanezt a gondolatot fejezte ki Ady Endre barátja, Hollós József orvos *Hol az ellenség?* című cikkében:

„Éppen, amikor bejárta a világot Hitler kijelentése, hogy mától kezdve nyíltan fegyverkezik és az újságok tele voltak a rögtöni háború feszültségével, egy borzalmas könyv olvasása kötött le, a »Barna könyv«-et olvastam, amely Hitler és a náciak gazságait leplezte le . . . Valóban fel kellene hagynunk minden reménységgel és buta megadással szemlélnünk az egész kultúra és civilizáció pusztulását — mert ezt jelenti a fasizmus szennyes áradata és az új világháború kitörése —, ha valamennyiünk szerencséjére és az egész emberiség megváltására nem születnének ma már garmadával és világszerte új és új Krisztusok . . .

Vörös Krisztusoknak izgága, / Tavasz hadja várnak, várnak, / Mert a világ megszenvedett, megérett / S jussára méltó: a világra.

Egyetlen reménye az emberiségnek, hogy ezek az izgága Krisztusok már mindenütt jelen vannak . . . Ezeknek a tanítására, izgatására az elzárt agyvelők kezdenek megvilágosodni, a tömegek kezdenek ébredezni . . .

Ne lapuljon meg hát gyáván senki, mert ez úgyis a biztos pusztulást jelenti. Ébredjen föl mindenki, akiben a szolgálélek még el nem hatalmasodott, a világkatasztrófa itt dörömből már a kapuk előtt. Csak a tömeg felébredése és elszántsága segíthet. Eszméljen mindenki annak a tudatára, amire én is fölébredtem, hogy az ellenség itt van a hazánkban, mindenkinek a saját hazájában, ott ülnek aranyhegyeiken, és nem más nemzetek rabszolgáival, de saját rabszogatartóinkkal kell leszámolni.”

Kommunisták és szociáldemokraták, radikálisok és pártonkívüliek s a dolgozó emberek különböző rétegeinek legjobbjai kísérelték meg az összefogást. Ebben a folyamatban része volt a Szocialista Munkásinternacionálénak is, melynek 1933 augusztusában tartott párizsi nemzetközi konferenciáján magyar részről jelen volt az 1944-ben mártírhalált halt Mónus Illés, Ries István, a kiváló jogász, a Világosság Emigráns Csoport részéről pedig Rónai Zoltán. A konferencia határozata felhívta a figyelmet a munkásosztály történelmi hivatására a fasizmus elleni küzdelemben és a háborús törekvések megakadályozásában; a szocialista pártok kötelességévé tette, hogy 1933. november 9-én tüntetéseken tiltakozzanak; rendezzenek gyűjtést a német fasizmus áldozatainak hozzátartozói számára. A határozat felszólította a világ népeit, hogy védjék meg a fasizmus által veszélyeztetett békét és harcoljanak a faji demagógia ellen.

Ilyen előzmények után született meg 1935 augusztusában a Kommunista Internacionálé VII. Kongresszusának a népfrengondolatot hirdető történelmi jelentőségű határozata, 1935 nyarán Budapesten gyorsan terjedt egy kis füzet. Borítólapján Faludi Ferenc: *Gyermekek étkeztetése* állt, kiadóként a Népegészségügyi Társulat szerepelt, a könyvet az Egészségügyi könyvsorozat 9. darabjaként tüntették fel. A bibliapapíron nyomtatott, igen kicsi súlyú könyvecske első oldala a borítólap címének megfelelő. A második oldaltól kezdve következik az igazi tartalom: Dimitrov: *A fasizmus offenzívája és a Kommunista Internacionálé feladatai a munkásosztály egységéért folytatott harcban*. Beszámoló a Kommunista Internacionálé VII. Kongresszusának 1935. augusztus 2-i ülésén.

Egy másik álcázó köntösben is terjedt a kongresszusi határozat; ennek Sellő János: *A gyümölcs és az emberi szervezet*. Bp. Fórum kiadás szerepelt a borítólapján. Dimitrov e beszédét Komját Irén, Párizsban a rádióelőadás alapján jegyezte le, s Farkas Aladár szobrászművész csempészte Magyarországra, kis tükörbe rejtve.

A népfreng létrehozásáért vívott, Dimitrov által irányított küzdelem mindenütt magában foglalta a munkás-egységfront megteremtését és a társadalom

legszelesebb rétegeinek tömörítését a fasizmus és a háború ellen, a nemzeti függetlenségért és a demokratikus szabadságjogokért. Létrejöttének körülményei azonban és a kitűzött konkrét feladatok is, az egyes országok jellegének és történelmi viszonyainak megfelelően különböztek egymástól. Ezt az egész emberiség számára életbe vágó küzdelmet az európai szellemi világ legjobbjai támogatták. A *Kanadai Magyar Munkás* 1936. július 7-i száma őrzi Dimitrov levelét, melyet Romain Rolland-nak írt 70. születésnapjára:

„... védője vagy azoknak, akik ádozatul estek a kapitalisták elnyomásának, rabszolgatartásának és börtönnek, s akinek nevét örömmel és reménykedéssel ejtik ki Thälmann, Ossietzky és Ludwig Renn, Gramsci és Terracini . . . akik fasiszta poklokban sínylődnek s akik nevét a többi ezer és ezer antifasiszta politikai fogoly tisztelettel emlegeti . . .”

Ugyanebben a számban lelhető fel a nagy francia író levele, melyben Dimitrovnak válaszolt:

„... Az üdvözetek között nagyon kevésnek volt számomra oly értéke, mint a tiéd nek. Mivel a te munkád nem könyvekben, hanem tettekben van, amelyeket leírtak a történelemben, képeznék a forradalom egy jelentős részét. Boldog vagyok, hogy veled egy táborba tartozom . . . Élek vagy halok, nevem jelszó lesz a többi harcos jelszavak között . . .”

A VII. Kongresszus után egyre inkább helyet kapott irodalomban, képzőművészetben, publicisztikában és tettekben a népfront-gondolat. A magyar emigránsok nemcsak Európában, de az óceánon túli országokban is erőfeszítéseket tettek, hogy egységbe tömörítsék a békére vágyó embereket. Az 1936-ban alakult spanyolországi népfrontkormány három esztendőös küzdelmét támogatták tollal és fegyverrel az amerikai kontinens magyarjai is. A *Kanadai Magyar Munkás* folytatásokban közölte Upton Sinclair *No pasaran!* című regényét; az egyik legkitűnőbb amerikai magyar munkásköltő, a Dózsa-unokának nevezett Varga József „Madrid ifjú halottainak” ajánlotta versét; a lap *Az egyik kezükben puska, a másikban gránát, Magyarok a spanyol szabadságharcban* címmel közölt beszámolót.

Az *Ember* című New-York-i lap egyik maradandó értékű dokumentuma 1937. január 5-én egy névtelenül megjelent írás: A Somogyi Béla fia.

„Hogy ki volt Somogyi Béla, azt aligha kell magyarázni Az Ember olvasóinak. A szocialista újságírás egyik legkiválóbb magyarországi harcosa volt, aki a kommün összeomlása után törhetetlen kötelességtudással és önfeláldozó bátorsággal szerkesztette a budapesti Népszavát. A fehérterror ekkor élte hőskorát és Horthy legjobb tisztjei annyi ezer munkással együtt Somogyi Bélát és Bacsó Bélát is kegyetlenül meggyilkolták. A mártír Somogyi Béla legkisebb fia, Somogyi Pál kisodródott Amerikába és itt az Új Előre című kommunista napilap munkatársa, majd szerkesztője lett . . . A logika, a biztos eszmemenet volt a legerősebb oldala Somogyi Pál harcos, polemikus írásainak és az senki számára nem lehet kétséges, hogy ez a fiatalember szentül hiszi azt, amit leír . . . De én úgy beszélek a Somogyi Párról, múlt időben, mintha legalább is nekrológót írnék róla. Pedig erről szó sincs. Egészen másról van szó. Arról van szó, hogy a Somogyi Béla legkisebb fia olyasmit cselekedett, amiért az igaz embereknek a szívükre kell őt ölelni. Elment Spanyolországba, hogy fegyverrel a kezében vegyen részt a spanyol nép megrendítő szabadságharcában . . . Ezekben a napokban már ott harcol a spanyol munkások vérben úszó frontján. Amíg mi itt töprengünk, tépelődünk, vitatkozunk és átkozódunk, ő egy mindnyájunkat megszégyenítő gesztussal puskát fogott és odavitte fiatal életét a legszentebb kötelességteljesítés oltárára . . . A kis Somogyi Pál el tudott menni és ezzel messzire kimagaslott a sorainkból és különb embernek bizonyult valamennyiünkénél . . .”

Verd föl az alvókat, füttyents, kongasd a harangot, fujjad a lángot! / Ellopják szavainkat, a házat, a friss levegőt — védd, védd a világot! /

— írta Hollós Korvin Lajos *Riasztó* című versében, melyet az emigráns Vámbéry Ruzssemnek ajánlott. Az Amerikában menedéket lelt magyarok megpróbálták felverni az alvókat, kongatták a harangot, s mindent megtettek azért, hogy megvédjék az emberi világot az embertelenséggel szemben. Az emigráns kommunisták lapja, az *Új Előre* 1937. október 25-én átadta helyét az *Amerikai Magyar Világnak*, „a demokratikus egységfront lapjá”-nak, melyet ugyanaz év decemberében a munkások áldozatkészségével indított *Amerikai Magyar Jövő* váltott fel. A lap új lendülettel fogott hozzá az antifasiszta erők egyesítéséhez és a *Kanadai Magyar Munkással* együtt a progresszív magyarok vezető orgánuma lett, „Demokratikus, antifasiszta lap” alcímmel hetenként kétszer jelent meg Gyetvai János és Deák Zoltán szerkesztésében. 1939-ben *Kiáltványt* közölt a fasiszmus ellen.

Már elődje, az *Új Előre* szerkesztői is tettek lépéseket az egység megteremtéséért. Az *Ember* szerkesztőjét, Göndör Ferencet kérték fel, írjon cikket a lap fennállásának 35. évfordulójára. A *Közös harc a közös ellenség ellen* című írást 1935. november 30-án közölte az *Új Előre*. Néhány sorát idézzük:

„... őszinte örömmel vettem tudomásul a harmadik Internacionálénak azt az elhatározását, hogy véget vet a gyilkos és öngyilkos testvérharcnak, és a fasiszmus és a háború elleni közös harcra szólítja mindazokat, akik hajlandók ebben a nagy küzdelemben részt venni. A harmadik Internacionálé legutóbbi kongresszusán helyesen ismerte fel a reális helyzetet, hogy e pillanatban nem a kapitalizmus és a szocializmus között van a választás, hanem a demokráciák vívják élet-halálharcukat a fasiszmissal. Ebben a harcban a kommunista párt és Szovjetország minden fenntartás nélkül a demokráciák oldalán áll és ez a tény a legszélesebb egységfront megteremtését teszi lehetővé... Most nincs fontosabb, nagyobb és égetőbb feladat, mint tömör sorokban felvonulni a világgyújtogató fasiszta veszedelem ellen...”

A fasiszmus elleni harc hívta életre New York-ban a Vámbéry alapította Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetségének *Harc* című hetilapját is 1941 decemberében. A lap a főszerkesztő Vámbéry, továbbá Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Halász Miklós, Hatvany Lajos, Kéri Pál és mások írásaival mozgósított, s közölte az amerikai demokratikus magyar szabadságmozgalmak híreit egészen a háború befejezéséig. Vámbéryék másik, jelentős folyóirata, a *Magyar Fórum* tudományos szinten — a *Huszedik Század* és a *Századunk* hagyományait folytatva — kívánta szolgálni „a magyar és az emberi gondolat egységét”. Munkatársai a lelkes Czákó Ambrótól a kommunista Barta Lajosig a progresszív különböző árnyalatait reprezentáló kiváló képviselői már nevével fémjelzték az egységfrontot és az országhatárokon átnyúló kapcsolatokat. Fényes László, Hollós József, Ignóty New York-ban éltek, Moholy-Nagy László Chicagóban, Vér Andor Buenos Airesben, Tamás Aladár Mexikóban, Jászi Oszkár Oberlinben — s a folyóirat arról tanúskodik, hogy a huszedik század legsötétebb szakaszában a legjobbak a sötétség, a barbárság ellen emeltek szót, a haza és a világ, az egész emberiség sorsa foglalkoztatta őket. Ezt tanúsítják a lapban közölt londoni Károlyi-beszédek is, mint az 1943. március 15-i:

„... Nekünk szabad földön élő magyaroknak teljes erőnkkel támogatnunk kell az otthoni függetlenségi frontot. Amerikában, Dél-Amerikában, Kanadában, Angliában és Oroszországban egységesen fel kell sorakoznunk a szövetségeseink mellett és amit odahaza nem mondhatnak el, nekünk kell szavakba foglalni...”

Latin-Amerika több országában egymás után alapítottak lapokat az emigránsok. Tamás Aladár 1942 júniusában indította Mexikóban *Szabad Magyarország* című havi folyóiratát. Szabad Magyarorszáért című, programadó cikkében tömören szólt az egység fogalmáról.

1946-ig, a szerkesztő hazatéréseig 48 szám jelent meg a folyóiratból, mely az 1941-ben életrehozott Szabad Magyar Mozgalom orgánuma volt. A kontinens húsz országában terjesztették; a szerkesztő az összes amerikai magyar lapokkal, illetve szervezetekkel kapcsolatban állt, sőt más országok emigráns íróival, művészeivel is. A folyóiratot olvasták Moszkvában és Londonban, Sao Paolóban, Buenos Airesben, Montevideóban, Chilében, La Pazban. Előfordult, hogy egy-egy közleményét New York-ban vagy Kanadában reprodukálták, spanyol fordítás is készült, Dél-Amerika több országában rádión olvastak fel belőle. Érthető, mert bár magyar nyelvű, de nemzetközi szellemű orgánum volt. A magyar szerzők Károlyi Mihály, Révai József, Vámbéry Rusztem, Varró István — írásai mellett Charlie Chaplin, Wolfgang Langhoff, Egon Erwin Kisch, Ilja Ehrenburg, Tyihonov, Neruda, Anna Seghers írásait közölte. Itt jelent meg első ízben magyar nyelven Vercors-tól *A tenger csendje*, *Csend* címmel, s ugyancsak először egy jelentős tanulmány Lukács György tollából, a *Sorsforduló*, melyben a szerző a német faszizmus kapesán sürítve tárgyalja a történelmi pillanatnak az egész világot és emberiséget érintő sorsdöntő kérdéseit.

A chilei kis magyar kolónia tagjai is úgy érezték, fel kell lépniük a „barna pestis” ellen. Az 1938 őszen alakult chilei népfrentkormány befogadta a különböző nemzetiségű menekülteket, így a magyarokat is, akik 1941 márciusában *Üzenet* címmel indítottak lapot. Hasábjain szóltak a hazai ellenállókhoz, a világ progresszív gondolkodású embereihez. Megírták, hogy a magyarok részvétele a német oldalon katasztrófához fog vezetni. Károlyi Mihály elismerését fejezte ki a chilei magyarok e munkájáért. 1942 júniusában megszűnt az *Üzenet*, 1943. október 22-én új lapot indítottak, a *Chilei Szabad Magyar Szemlét*, mely 1945 utánig mozgósított Károlyi, Gábor Andor, Ehrenburg íásaival, közölte a hitlerizmus véres akcióit leleplező dokumentumokat és az ellenállási mozgalom sikereit.

Az egységfront-gondolat hívta életre az argentinai magyar újságokat is. A Buenos Aires-ben 1941. október 19-én indított *Új Világ* első számának *Történelmi idők* című vezércikke megállapítja, hogy Dél-Amerikában kétszáz-ezer magyar él, ha csatlakoznak a mozgalomhoz, lényegesen elősegíthetik a nácizmus bukását s ezzel Magyarország felszabadítását. A hetilap gazdag névsora tanúsítja, hogy a szerkesztők — Szász Béla (Rajk László barátja) és Kollár Béla — számára az egységfront nem üres szó volt. Hazai és emigráns írók, kommunisták és szociáldemokraták, népiek és polgári radikálisok írásai sorakoznak oldalain. Az Amerikában, Nyugat-Európában, Moszkvában menedéket nyert írók sorai mellett kuruc versek, az immár több éve halott József Attila költeményei, az 1938-ban emigrált Vér Andor satirikus írásai sorjázhatnak a lap hasábjain — és ha most eltekintünk a művészi színvonal különbözőségétől — minden írás tartalma közös: harc a faszizmus ellen, a békéért, az emberi élet lehetőségéért. Az 1943. augusztusi számban közzétették Thomas Mann Alekszej Tolsztojhoz intézett levelét, melyben a száműzött német író kifejti együttérzését a szovjet néppel s megállapítja, hogy a Szovjetunió ebben a háborúban nemcsak saját magáért harcol, de egyidőben minden emberért és szabadságukért. A laptól az argentin kormány megvonta a postai szállítást, így 1943

októberében megszűnt, azonban már december 1-én útjára indult *Magyar Lapok* című utóda Ehrenfeld Béla szerkesztésében. Mint elődje, ez a lap is a külszörszágokban éló több millió magyarhoz kíván szólni: feltárja a fasizmus lényegét, nemzetközi akciókat szervez a háború ellen, a békéért.

Tel-Avivba is eljutott Dimitrov szava. A palesztinai magyar kommunisták 1938-tól kezdve *Antifasiszta Egység* című sokszorosított lapjuk oldalain, illegálisban mozgósítottak a barbárság ellen. A lapnak nem kis szerepe volt abban, hogy számos ott éló magyar zsidó csatlakozott a fegyverrel harcolókhöz.

Mint az eddigiekben felvázoltuk, évekre volt szükség ahhoz, hogy a népfrontgondolat megérlelődjék, elterjedjen és tettekre mozgósítson. A fasizmus uralomra jutását s az általa kirobbantott, az egész emberiséget súlyosan sújtó háborút megakadályozni nem tudta. Pedig — amint azt az emigráns sajtó, s az emigráns művészek alkotásai tanúsítják, — többen előre érezték a fenyegetó veszélyt. Károlyi Mihály, aki emigrációja első percétől kezdve az egységfront megteremtésén fáradozott, 1941. május 31-én, a mozgalom zászlóbontását megelőzően így írt Hatvany Lajosnak:

„Nekem látod nem az a legfontosabb, hogy valaki anti-náci legyen — az is kell. De a legfontosabb, hogy Anti-Horthyista legyen. Nem is a Horthy személye a fontos, de én csak azokkal vagyok hajlandó együtt dolgozni, akik velem együtt le akarják törni az »úri« Magyarországot. Lehet, hogy ezért engem is »Holdkórosnak« fogsz megítélni — mint ahogy Jászit is annak tartod — ezt csak megtiszteltetésnek venném. Hidd el, különösen a mai földrengés közepette — nem petty-reálpolitikusokra van szükség, hanem . . . merész bátor építókra, akik a régi dudvás pillérek fel merik rúgni, azzal a kockázattal is, hogy esetleg reájuk fognak esni és eltemetik őket. Magyarországnak, Európának egy egészen új épületre van szüksége . . .” (MTA kéziratára.)

1941. szeptember 27-én londoni Ethical Hallban egybegyűlt magyarok kimondták az Új Demokratikus Magyarországi Mozgalom (Free Hungarian Movement) megalakulását Károlyi Mihály vezetésével. Károlyi hét pontban ismertette a mozgalom programját. Ennek lényege: kíméletlen harc a fasizmus minden formája, a fasiszta ideológia és annak magyar hajtásai ellen; szakítás a német orientációval, a magyar ellenállás minden erővel való támogatása, radikális földreform, demokratikus szabadságjogok biztosítása mindenki számára, a szomszédnépekkel való egyetértés megteremtése.

A zászlóbontás után az emigráns magyarok szervezetei csatlakoztak a mozgalomhoz. New York-ban a Vámbéry Rusztem vezette Új Demokratikus Magyarországiért Mozgalom, és a Jászi Oszkár vezette Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetsége együttműködött; vezetőségükben jelen volt a *Nyugat* volt szerkesztője, Ignotus, Hollós József orvos, dr. Halász Miklós és Kéri Pál újságírók, dr. Schultzs Ignác, a csehszlovákiai magyar szociáldemokrata párt volt képviselője.

A chicagói mozgalom vezetői között dolgozott Moholy-Nagy László, a kanadai csoport elnöke dr. Czákó Ambró, a mexikói Tamás Aladár volt. A mozgalomnak a következő országokban alakultak még szervezetei: Argentína, Brazília, Bolívia, Chile, Kuba, Uruguay, Palesztina, Észak-Afrika.

A mozgalom létrehívása után e szervezetek azonnal hozzáálltak a cselekvéshez. A Demokratikus Magyarok Amerikai Szövetsége 1941. október 19-én tartott gyűlésén *A náciizmus ellen a Szabad Magyarországiért* címmel kiáltványt intézett az amerikai magyarokhoz és a hazai ellenállókhoz. A chilei szabad magyarok egy hét alatt 5000 dollárt gyűjtöttek az orosz vöröskereszt számára.

Említenünk kell azonban, hogy Károlyi aggódott a mozgalom erkölcsi tisztaságáért. Jászi Oszkárhoz intézett 1942. november 10-i levele tanúskodik erről:

„Egységfrontot — igen, a magyar egységfrontot én is kívánom, sőt szükségesnek tartom, de arra nem vagyok kapható, hogy az ellenforradalom kolomposait magunk közé engedjem, hogy azután a soraink közé furakodva, a nemzetközi reakció szolgálatában támadjanak ellenünk . . .” (MTA kéziratára)

1943 szeptemberében a dél-amerikai magyar szervezetek kongresszust tartottak, ahol egyhangúlag elfogadták a Károlyi-vezette mozgalom programját. Sikeres harcot folytattak a magyarországi ellenforradalmi rendszer amerikai ügynökei ellen; eredményes munkát végeztek a menedéket nyújtó ország közvéleményének tájékoztatásában, kapcsolatot teremtettek az illető ország politikusaival, művészeivel, íróival és újságíróival, cikkeket írtak a magyar és az idegen nyelvű lapokba.

1944. január 27-én a *Kanadai Magyar Munkás* Károlyi fegyverbe szólít! címmel a partizánmozgalom kiszélesítését sürgeti, Tito hadseregének a támogatását. Március 9-én a lap közzétette az 1848-as szabadságharc tizenkét pontját, s mellette „A földalatti Magyar Nemzeti Függetlenségi Front Programját”, április 9-én pedig a moszkvai Kossuth-rádió „Szent háborút a nácik ellen!” című felhívását. A Magyar-Amerikai Demokratikus Tanács kaliforniai zászlóbontása alkalmából Lengyel Menyhért, a Tanács elnöke reménykedve beszélt:

„. . . ha mind együtt lesz az a sok százezer első és második generációs magyar, akkor elmegyünk Philadelphiába s megírjuk, s az Independence Hallban kihirdetjük a magyar Bill of Rights-t, amely igazi egyenlőséget biztosít a magyar parasztnak, a magyar munkásnak és amely urak és szolgák országából a szabad emberek országává teszi azt a sokat szenvedett régi hazát . . .”

Károlyi nem volt ilyen optimista. 1944. október 2-án így írt Hamsteadből Hatvány Lajosnak:

„Amit a legnehezebb eltérni, az a tehetetlenség, amivel az ember kénytelen nézni, hogy hogyan rohan az ország a pusztulásba. Az igazság az, hogy a Tanácsnak nem sikerült az otthoniakat felrázni . . . Azt remélem, hogy ez a harmadik Mohács ki fogja a magyarokat józanítani és realisabbak lesznek . . .” (uo.)

1943-ban a „tizenkettedik órában alakult” függetlenségi frontban látta Károlyi azt az egészséges magot, amelyből az új Magyarország életre kelhet; 1944. január 1-i, „Újévi S. O. S.”-ében a hazai tömegmegmozdulás szervezését sürgette. Reményei nem váltak valóra. Március 19-én bekövetkezett Magyarország német megszállása, október 15-én pedig a nyilas hatalomátvétel.

A háború befejezése után Londonban taggyűlésen mondták ki 1945. június 8-án az Új Demokratikus Magyarországiért Mozgalom megszűnését. Károlyi e szavakkal búcsúzott a mozgalomtól:

„Többé nem vagyunk emigránsok, részesei lettünk az új Magyarországnak. A legtöbben haza fognak térni és részt vesznek majd az építés nehéz, fáradságos, áldozatot követelő munkájában, akik pedig itt maradnak, itt fogják szolgálni a nemzet ügyét.”

MARKOVITS, GYÖRGYI

L'idée du front populaire dans l'émigration hongroise d'Amérique

Après la défaite de la République des Conseils en Hongrie, en tant que continuation de la «Ligue contre le Horthysme» créée en Amérique, une «Ligue de culture» (Kultúrszövetség) s'est formée en 1931 et a fondé une revue, intitulée *Kulturharc* (Lutte culturelle). Cette revue a publié, à partir de 1932 déjà, des articles contraires à Hitler, tout comme la revue *Proletár* du Parti Argentin des Communistes et l'organe des communistes hongrois de Canada aussi.

De ces journaux il apparaît clairement que dans l'émigration d'Amérique, l'idée du front populaire a commencé à mûrir déjà bien avant le VIIe Congrès du Comintern. Les émigrés hongrois tâchaient d'informer le monde des horreurs de la contre-révolution et du fascisme; par exemple en 1934, à Bâle, on a publié un «Livre Brun». La revue *Kanadai Magyar Munkás* (Ouvrier Hongrois de Canada) est entrée en lutte pour créer un front unifiée contre le fascisme. En Hongrie, des publications masquées ont rendu compte des résolutions du VIIe Congrès de l'Internationale Communiste. Depuis lors, l'émigration hongroise d'Amérique a augmenté sa lutte en faveur de créer un front populaire, et les journaux hongrois de l'émigration (*Új Előre*, *Amerikai Magyar Világ*, *Amerikai Magyar Jövő*, *Kanadai Magyar Munkás*, *Harc*, *Magyar Fórum*, *Szabad Magyarorság*, etc.) sont devenus les moyens les plus importants de cette lutte.